

Ієромонах Митрофан (Божко),
викладач
Київської духовної академії і семінарії
Київ
alexiusavgyst@gmail.com

КУЛЬТУРНО-ВИХОВНІ ЗАХОДИ У КИЇВСЬКІЙ ДУХОВНІЙ СЕМІНАРІЇ В РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД ЇЇ ІСНУВАННЯ (1947–1960 рр.)

У цій розвідці автор розглядає заходи педагогів Київської духовної семінарії в сфері культурного виховання студентів. Вони були спрямовані на прищеплення моральних якостей, церковної дисципліни, а також творчий та естетичний розвиток особистості. Заходами у цьому напрямку були бесіди, лекції, гуртки, культурні вечори, паломництва, відвідування музеїв, театрів, кіно тощо. Це мало сприяти тому, щоб майбутні пастирі Церкви не були в подальшому маргіналами в атеїстичному радянському суспільстві і могли гідно звершувати своє служіння.

Ключові слова: семінарія, духовна освіта, культурні заходи, Київ.

Система богословської освіти в Україні була зруйнована в перші ж роки більшовицької влади. Можливість відновити її з'явилася у Православній Церкві лише після Другої світової війни. Зокрема, 18 лютого 1947 р. почала роботу Київська духовна семінарія (далі – КДС). Проте, в своїй діяльності вона наштовхувалася на протидію влади і не могла розгорнутися сповна. Це проявлялося у перешкоджанні бажаним вступу до неї, відсутності приміщень для прийняття достатньої кількості студентів, невидачі дозволів на будівництво або придбання будинку для гуртожитку, забороні прописувати студентів на квартирах тощо. 8 червня 1960 р. на піку хрущовської антирелігійної кампанії КДС була закрита. За 14 років свого існування вона мала лише 10 випусків в загальній кількості 94 особи (без даних за останній рік, які поки не встановлені)¹.

Незважаючи на труднощі та короткий час існування, КДС стала одним з центрів формування священнослужителів та богословів в Україні в радянську добу. В даній розвідці ми звернемо увагу на культурно-виховні заходи в її стінах. Вони цікаві тим, що відображають специфіку роботи духовного закладу в умовах тоталітарної атеїстичної держави. Джерелами послужили звіти ректорів семінарії, а також доповідні записки уповноважених в справах РПЦ по Київській області та по УРСР.

В першу чергу, педагогічний колектив КДС приділяв увагу прищепленню студентам рис, необхідних майбутнім священнослужителям: охайності, скромності, ввічливості, навичок до праці, благоговіння до священних предметів. З огляду на формування в них пастирського достоїнства, спрямовувалися зусилля й на викорінення

¹ Див.: Митрофан (Божко), ієром. Київська духовна семінарія 1946–1947 рр.: обставини відкриття та перший навчальний рік // Труды Київської Духовної Академії. №33. К., 2020. С.186–196; *Bozhko, Mitrophan. The Kyiv Theological Seminary in 1947–1960: A Brief Introduction to Further Study* // Теолошки погледи. Т. LIII. №3. Београд, 2020. С.723–742. DOI: <https://doi.org/10.46825/tv/2020-3-723-742>.

шкідливих звичок, таких як паління та вживання спиртних напоїв. Важливим було дотриманню правил внутрішнього розпорядку. Крім занять та спільного прийому їжі, він включав ранкові та вечірні молитви, а також богослужіння в недільні і святкові дні. Під час богослужінь студенти брали участь у церковному співі та читанні. Традиційними були загальні сповідь і причастя на першому та останньому тижнях Великого посту².

Восени 1951 р. була введена обов'язкова перевірка відвідуваності богослужіння – на початку, в середині й наприкінці. Це було викликано тим, що студенти запізнювалися та уходили з церкви раніше. В 1950/1951 н. р. стало траплятися самовільне відлучення з семінарії, що було заборонено. Окремі слухачі 4 класу приходили після відбою (о 23:00), а іноді й пізно вночі. За словами ректора прот. В. Ганецького, це були «женихи», які мали знайомих дівчат в місті. Намагаючись підвищити дисципліну, він почав особисто перевіряти наявність студентів ввечері і вночі. На цій підставі навіть відбувся інцидент між ним і студентом 4 класу Б. Кубліцьким. Останнього підтримали однокласники, які наступного дня організували демарш: не з'явилися на ранкові молитви, сніданок та два перші заняття, які мав проводити ректор. Згодом, вони подали на нього скаргу Педагогічній Раді. Після її розгляду, педрада знизила їм оцінку за поведінку до 4 балів, а ректора закликала бути більш обережним³.

Зміцнення дисципліни було однією з вимог Учбового комітету РПЦ. Але, на думку уповноваженого по УРСР Г.А. Корчового, ректор не врахував, що в 4 класі навчалися особи віком від 21 до 28 років. Сам Г.А. Корчевий вважав, що стіни семінарії не здатні захистити студентів від впливу нормального радянського життя навколо. Схожої думки був і викладач Конституції СРСР І.П. Сургай. Його позиція, як людини зі сторони, висловлена на педраді, була несумісною з церковним баченням виховання семінаристів. Згодом, він звільнився за власним бажанням⁴. На даному прикладі видно, як світські особи підходили навіть до розпорядку дня духовної семінарії, будучи внутрішньо незгодними з його логікою та вимогами. При цьому, дисципліна в КДС була менш суворою, порівняно з академіями в Москві та Ленінграді. Про це свідчили в листуванні з ректором деякі випускники, які там навчалися⁵.

З метою підвищення загального культурного рівня, в КДС з перших років заохочували читання класиків та радянських письменників, твори яких поповнювали бібліотеку⁶. В 1953 р. було створено гурток художньої літератури, який збирався двічі на місяць. Його учасники здобували навички вивчення та розбору художніх творів. Вони по черзі готували доповіді про життя та творчість письменників, розглядали пізнавальне значення твору, характеризувати образи та художні прийоми авторів. Далі доповідь обговорювали усі присутні. Тоді ж були започатковані й загальні збори викладачів та студентів, які проходили щонеділі після самопідготовки. На них

² Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 77. Арк. 17, 196–197; Спр. 107. Арк. 85.

³ Там само. Спр. 107. Арк. 85–88.

⁴ Там само. Арк.87–90.

⁵ Там само. Арк. 92.

⁶ Там само. Спр. 77. Арк. 17.

педагоги робили доповіді по своїх предметах. Частина з них мала й культурно-виховне значення, оскільки була присвячена моральній, патріотичній та музичній тематиці⁷.

Вихованці КДС не були ізольовані від зовнішнього світу. Семінарія виписувала газети й журнали. За даними на 1954/1955 н. р., їх навіть читали вголос щодня під час вечері (крім суботи). По двох радіоточках слухали новини і трансляції концертів, грали в шашки і шахи, на уроках співу використовували фісгармонію⁸.

Радянська дійсність вривалася до семінарії не лише з газет. З 1951 р. в ній стали проводити урочисті зібрання до революційних свят і пам'ятних дат. Це були річниці Жовтневої революції, Конституції СРСР, В.І. Леніна, дні Радянської Армії, 8 березня, солідарності трудящих тощо. Заходи складалися з двох частин – лекційної та музичної. Читати лекції запрошували, здебільшого, членів Товариства з розповсюдження наукових та політичних знань. Теми відповідали духу епохи і змісту самих свят. Час від часу вони торкалися й міжнародного становища, а також актуальних подій (наприклад, XX з'їзду КПРС). У другому відділенні виступав семінарський хор, який виконував відповідні композиції: гімни СРСР та УРСР, пісні «Партия – наш рулевой», «В защиту мира», «Узник», «Наш тост», «Замучен тяжёлой неволей» та ін. Рідше виконувалися класичні твори⁹. Ясна річ, ці заходи звучали певним дисонансом у стінах духовного закладу, але вони були вимогою часу. Демонстрація лояльності до влади була умовою самого існування семінарії.

Однією з форм виховної роботи були паломництва. На початку навчального року студенти традиційно відвідували Києво-Печерську Лавру. Крім молитви, ці візити мали й культурно-освітнє наповнення. Також студенти відвідували Софійський і Володимирський собори, знайомилися з їхньою історією та іконографією. З паломництв за межі Києва відомо поки одне – до Чернігова, у 1948 р.¹⁰

З 1948 р. КДС регулярно організовувала за свій рахунок походи студентів до театрів (оперного, української та російської драми), художніх та історичних музеїв, рідше – до філармонії, ботанічного саду і зоопарку. Відвідували також й кіно – спільно або індивідуально, за графіком¹¹. У 1951 р. на «культобслуговування» було витрачено 9396 крб. 90 коп. За словами ректора, ці витрати були вкрай необхідні, оскільки давали можливість не лише організувати культурній відпочинок студентів, але й сприяли їхньому естетичному розвитку та вихованню¹².

Таким чином, культурно-виховна робота в КДС у радянський період торкалася усіх сторін формування особистості майбутніх священнослужителів: від прищеплення моральних якостей і церковної дисципліни до патріотичного та художнього виховання і розвитку. На заходи педагогічного колективу у цій сфері впливала загальна ситуація в країні, а також необхідність вижити духовному вузу як такому. Разом з

⁷ Там само. Спр. 139. Арк. 200–200зв., 210–210зв., 208–208зв.

⁸ Там само. Спр. 45. Арк. 110; Спр. 77. Арк. 196–197; Спр. 107. Арк. 112; Спр. 176. Арк. 25.

⁹ Там само. Спр. 107. Арк. 88; Спр. 139. Арк. 63–65; Спр. 159. Арк. 148; Спр. 160. Арк. 119; Спр. 176. Арк. 24; Спр. 193. Арк. 6, 34–36; Спр. 219. Арк. 92.

¹⁰ Там само. Спр. 61. Арк. 52; Спр. 77. Арк. 196; Спр. 107. Арк. 88; Спр. 159. Арк. 148; Спр. 176. Арк. 25; Спр. 193. Арк. 232.

¹¹ Там само. Спр. 61. Арк. 58зв.; Спр. 77. Арк. 17; Спр. 107. Арк. 88; Спр. 159. Арк. 148; Спр. 160. Арк. 31; Спр. 176. Арк. 25; Спр. 193. Арк. 34–36, 232; Спр. 204. Арк. 52.

¹² Там само. Спр. 107. Арк. 110.

тим, було чимало зроблено для того, щоб майбутні пастирі не просто знали навколишню дійсність, в якій були покликані служити, але й не були маргіналами в радянському суспільстві. Адже держава прагнула всіма силами виштовхнути Церкву на узбіччя суспільного життя.

Hieromonk Mitrophan (Bozhko),
Lecturer,
Kyiv Theological Academy and Seminary
Kyiv
alexiusavgyst@gmail.com

CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE KYIV THEOLOGICAL SEMINARY DURING THE SOVIET PERIOD OF ITS EXISTENCE (1947–1960)

In this study, the author considers the activities of teachers of the Kiev Theological Seminary in the field of cultural education of students. Their purpose was to instill in a person moral qualities and church discipline as well as to promote his creative and aesthetic development. Activities in this direction were talks, lectures, clubs, cultural evenings, pilgrimages, visits to museums, theatres, cinemas etc. This was to ensure that future pastors of the Church would not be marginal in atheistic Soviet society, but could worthily perform their ministry.

Key words: seminary, theological education, cultural activities, Kyiv.